

Muhasebenin Temel Kavramları:

i . Sosyal Sorumluluk Kavramı

Bu kavram, muhasebenin işlevini yerine getirme hususundaki sorumluluğunu belirtmekte ve muhasebenin kapsamını, anlamını, yerini ve amacını göstermektedir. Sosyal sorumluluk kavramı; muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında, belli grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gerektiğini ifade eder.

Muhasebenin en önemli işlevi, hem işletme yönetimine hem de işletme ile ilgili olan kesimlere anlamlı, anlaşılır bilgiler sunmada ve bunların karar almalarına yardımcı olmaktır. Bu nedenle muhasebe, ilgili kişi ve gruplara işletme hakkında bilgiler verirken bunların doğru, tarafsız ve adil olması açısından sosyal bir sorumluluk duygusu ile hareket etmek zorundadır. Örneğin; işleri iyi gitmeyen bir şirketin bu durumu ortaya koyması ortaklar, çalışanlar ve üçüncü şahıslar açısından büyük önem taşır. Bu kavram muhasebenin ekonomideki önemini açıklar. Muhasebe uygulayıcılarının; bu kavramı uygulaması muhasebenin temel kavramlarına, ilkelere, standartlara ve mevzuata uygun düşünmesi ve davranmasıyla mümkündür. Sosyal sorumluluk duygusunun temelini finansal raporlama çerçevesi oluşturur. Özellikle etik ilkeleri benimsemek ve uygulamak sosyal sorumluluk duygusunu pekiştiren bir unsur olarak düşünülmektedir.

ii. Kişilik Kavramı

Bu kavram; işletmenin sahip ve sahiplerinden, yöneticilerinden, personelden ve diğer ilgililerden ayrı bir kişiliğe sahip olduğu ve o işletmenin muhasebe işlemlerinin sadece bu kişilik adına yürütülmesi gerektiğini öngörür.

İşletme gerçek ya da tüzel kişilerin belli bir sermaye koymaları suretiyle kurdukları ticari bir organizasyondur. Ekonomik gelişme ile birlikte, bu ticari organizasyonda, sermaye sahibini esas olarak kabul eden mülkiyet teorisinin yerini, bu

organizasyonu esas alan kişilik teorisi almıştır. Örneğin; işletme sahibinin işletmeye tahsis ettiği binanın başka bir işletmeye kiralanması sonucunda elde edilen kira geliri işletmenin geliri sayılırken, aynı kişinin işletmeye tahsis etmediği başka bir binanın kirası işletmenin geliri ile ilişkilendirilmez.

Muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğini etkileyen önemli kavramların başında gelmektedir. Muhasebe kişiliğini ilgilendirmeyen giderlerin işletmenin gideri olarak kabul edilip gider tahakkuku yapılması işletmenin karını olduğundan düşük gösterecektir. Örneğin, Z işletmesinin sahibi olan EGE, kızının otomobilinin harcamalarını işletmesinin kasasından ödenmesini sağlayabilir. İşletme kasasından ödetilen bu harcamalar , kişilik kavramı gereği işletmenin giderleri arasında yer almaması gerekmektedir. Bu ödeme ilgili kişinin özel hesabına kaydedilmesi gerekmektedir.

Örneğin; Düzenlenen bir çekle alınan ticari mallar, işletmenin varlığı iken düzenlenerek satıcıya verilen çekler ise işletmenin borcudur. Burada varlık alışı ve borçlanma işletmenin ortak ya da ortakları adına değil, işletmenin tüzel kişiliği adına yapılmış bir işlemdir.

iii. İşletmenin Sürekliliği Kavramı

Bu kavram, işletmelerin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın, sürdüreceğini ifade eder. Bu nedenle işletme sahiplerinin ya da hissedarlarının yaşam süreleriyle bağlı değildir. İşletmenin sürekliliği kavramı maliyet esasının temelini oluşturur. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Kurulu (IASCF) çalışmaları işletmenin sürekliliği kavramını “Mali tablolar normal olarak işletmenin devamlılığı ve öngörülebilir bir gelecekte de faaliyetlerini sürdüreceği varsayımına dayanılarak hazırlanır. Böylece işletmenin tasfiyeye ne niyetinin, ne de ihtiyacının olduğu, faaliyet hacminin de önemli ölçüde azalmayacağı varsayılır. Eğer böyle bir niyet ve ihtiyaç varsa mali tablolar farklı bir gerekçe ile hazırlanmalı ve bu gerekçe açıklanmalıdır” şeklinde anlatılmıştır

Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı

durumda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

İşletmeler genelde (kuruluş sözleşmesinde aksine bir kayıt ver olmadıkça) belli bir süre faaliyet göstermek için kurulmazlar. Amaç temelde kar elde etmektir. İşletmenin kar elde etme amacı miktar ve zamanla hiç bir zaman sınırlandırılmamıştır. Örneğin; işletmenin amortisman ve karşılık ayırmaları, uzun vadeli hak ve üstünlük sahibi olabilmeleri, yeniden değerlendirme yapabilmeleri sınırsız bir hayatın göstergesidir.

Varlıkların maliyet bedeliyle kayıtlara alınması bu kavramla ilgilidir.Şayet işletmenin sürekliliği kavramını göz ardı edersek varlıklar tasfiye bedeliyle kayıtlara alınması gerekirdi.

Finansal Tabloları düzenlemekten sorumlu olan işletme yöneticileri finansal tabloların düzenlenmesi sürecinde işletmenin sürekliliğini sağlayabilme yeteneğini değerlendirmelidir. Sürekliliği devam ettirebilme yeteneği hakkında önemli şüpheleri ortaya çıkaran olay veya koşullarla ilgili önemli belirsizlikleri fark ettiği anda bu belirsizlikleri açık bir şekilde belirtmelidir.Yönetim, bu aşamada ciddi ve ayrıntılı bir şekilde **plan ve bütçeler,borç alma koşulları,yükümlülüklerin yönetimi,şarta bağlı yükümlülükler, ürünler ve piyasalar, finansal risk yönetimi** süreçlerini incelemelidir.Bu incelemeler sonucunda işletmenin sürekliliğini etkileyecek önemli hususları tespit ederek bunları mali tablolarda belirtmelidir.

iv.Dönemsellik Kavramı

Dönemsellik Kavramı ; İşletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hasılat gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı ve ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.

İşletmenin kabul edilen sonsuz ömrü içerisinde, amaçlarına ne derece ulaştığının bilinmesi, ekonomik ve mali durumun gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Bu durumun hem işletme yöneticileri hem de işletme ile ilgili olan taraflar açısından oldukça

önemlidir. Muhasebe dönemi genellikle bir yıldır. Dönemler birbirinden bağımsızdır. Örneğin; işletmenin ısıtılması için 20 ton kömür almış, bunun yarısı içinde bulunan dönem içinde tüketilmişse sadece 10 ton kömürün gideri, içinde bulunan dönemin gideri sayılır.

Dönemsellik kavramının muhasebe uygulamalarında ortaya koyduğu en önemli esaslardan birisi tahakkuk esasıdır... Dönemsellik kavramı ve tahakkuk esası muhasebede kullanılmakta olan oldukça önemli kavramlardır. Tahakkuk esası gereğince; muhasebede hesap dönemi 1 yıl olarak kabul edilmektedir. Bu 1 yıllık zamanın 1 Ocak – 31 Aralık olarak belirlenmesi şart değildir. İşletmeler yürüttüğü faaliyetlerinin gerekliliklerine ve ihtiyaçlarına göre Maliye Bakanlığı'ndan izin alarak kendilerine özel hesap dönemi tayin ettirebilmektedir. Ancak bu durumda dahi, hesap dönemi 365 günden daha fazla olamaz. Hesap dönemi içerisinde ticari ve zirai kazancın tespit edilmesinde tahakkuk esası dikkate alınmaktadır. Tahakkuk esası gelir ile giderlerin alındıkları ya da yapıldıkları anda gerçekleşmiş sayılması ve bunların ilgilendirdikleri dönemin finansal tablolarında

yer alması olarak açıklanmaktadır. Tahakkuk esasına göre gelir ya da giderin miktar ve mahiyet olarak kesinleşmiş olması yeterli olmaktadır. Bir başka deyişle gelir ya da giderin kısmen ya da tamamen tahsil edilmesi ya da ödenmesi, tahsil esasında olduğunun aksine, tahakkuk esasında şart değildir. Dönemsellik ilkesine mucibince bir gelir ya da gider tahakkuk etmiş olsa bile ilgili olduğu hesap dönemi içerisinde değerlendirilmelidir. 1 Seri no.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde geçen Varlıklara ve Borçlara İlişkin Bilanço İlkeleri'nde bu durum "Gelecek dönemlere ait olarak önceden ödenen / tahsil edilen giderler / gelirler ile cari dönemde tahakkuk eden ancak gelecek dönemlerde tahsil edilecek / ödenecek olan gelirler / giderler tespit edilmeli ve bilançoda ayrıca gösterilmelidir" diye açıklanmaktadır.

Bilançonun 18 – 28 - 38 - 48 numaralı hesap grupları da dönemsellik ve tahakkuk esası ile ilişkilendirilmiştir.

Ayrıca Bilançonun düzenlenmesiyle ilgili ilkelerin bazıları dönemsellik kavramıyla ilişkilidir.

v. Parayla Ölçme Kavramı

Parayla ölçme kavramı, parayla ölçülebilen iktisadi olay ve işlemlerin muhasebeye ortak bir ölçü olarak para birimiyle yansıtılmasını ifade eder.

Muhasebe işlemleri ulusal para birimine göre yapılır.

Enflasyonist eğilimlerin olduğu ekonomilerde ulusal parayla ölçme kavramı, satın alma gücündeki değişimler nedeniyle güvenilir bir ölçü birimi olma niteliğini yitirmektedir. Ancak bu sakınca ikame maliyetini öngören katsayılar kullanılmak suretiyle giderilebilir.

vi. Maliyet Esası Kavramı

Maliyet esası kavramı; para mevcudu, alacaklar ve maliyetin belirlenmesi mümkün veya uygun olmayan diğer kalemler hariç, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bunların elde edilme maliyetlerinin esas alınması gerektiğini ifade eder.

Maliyet esası kavramı işletmenin sürekliliği kavramının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ticaret işletmelerinde ticari mallar için ,satılincaya kadar yapılan tüm harcamalar ticari malın maliyetini oluşturur. Üretim işletmelerinde üretilen mamullerin maliyetini, mamulün üretim süreci tamamlanincaya kadar yapılan harcamalar oluşturur. Ekonomik faaliyetlerde kullanılmak için alınan varlıkların maliyetini ,varlığa kullanıncaya kadar yapılan harcamalar oluşturur. Örneğin bir maddi duran varlık olarak Binaların maliyetini arsa bedelinden başlayıp anahtarını alıp kullanıma başlayıncaya kadar yapılan tüm harcamalar binanın maliyet bedelini oluşturur.Bu tür varlıkları edininip kullanmak uzunca bir zaman aldığından edinilinceye yani kullanıncaya kadar yapılan harcamalar Yapılmakta Olan Yatırımlar Hesabında takip edilmektedir.Dolayısıyla bu hesap maliyet esası kavramı gereğince ortaya çıkmıştır.

Süreklili fiyat artışlarının yaşandığı ekonomilerde, parayla ölçme kavramında olduğu gibi, maliyet esası kavramı güvenilir bir kriter olma özelliğini kaybetmektedir. Bu gibi

durumlarda muhasebeye düşen görev, iktisadi kıymetin değerlemesinden çok hasılatın gerçekleşmesi ve maliyetlerin tüketilmesi ve gelecek döneme ait maliyet devirlerinin ölçülmesidir. Bu ölçümü yapmak için farklı yöntemler geliştirilmiştir. En bilinenleri ;LİFO,FİFO ve tartılıhareketli ortalama yöntemleriyle satılan malın maliyetini ve dönem sonu mal mevcudunun maliyetini hesaplama yöntemleridir. Bu yöntemler günümüzde bilgisayar yazılımlarıyla çok hızlı bir şekilde uygulanmaktadır. Özellikle barkod vb. veri giriş yöntemleri bu hızı artırmaktadır. Bu teknikleri kullanan işletmeler stoklarının Devamlı Envanter yöntemiyle takip etmektedir.

vii. Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı

Bu kavram muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması ve muhasebe kayıtlarına esas alınacak yöntemlerin seçilmesinde tarafsız ve önyargısız davranılması gereğini ifade eder.

Sosyal sorumluluk kavramı gereğince uygulanacak muhasebe yöntemlerinin seçiminde muhasebenin tarafsız bilgi üretme fonksiyonunun yerine getirmesi bu bakımdan muhasebe kayıtlarının objektif belgelere dayandırılması gerekir. Örneğin; işletmenin bir mal alışında depo memurunun ifadesi yerine, satıcının faturası ve ambar giriş fişine dayandırılarak muhasebe işlemi yapılmalıdır.

viii. Tutarlılık Kavramı

Tutarlılık kavramı; muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade eder. İşletmelerin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur. Tutarlılık kavramı, benzer olay ve işlemlerde, kayıt düzenlen ile değerlendirme ölçülerinin değişmezliğini ve mali tablolarda biçim ve içerik yönünden tek düzeni öngörür. Geçerli nedenlerin bulunduğu durumlarda, işletmelerin, uyguladıkları muhasebe politikalarını değiştirebilirler. Ancak bu değişikliklerin ve bunların parasal etkilerinin mali tabloların dipnotlarında açıklanması zorunludur.

Tutarlılıktan amaç, aynı dönemin mali tabloları arasındaki ilişki kadar farklı dönemlerin mali tabloları arasında ilişkideki esas birliğidir. Ancak bu amaç, işletme mali

tabloları ile diğerk işletme mali tabloları arasındaki karşılaştırılabilme imkanını sağlamasına kadar genişlemiştir. Bu itibarla, muhasebe ilkelerinde olduğu gibi muhasebe hesaplarında standartlaştırma zorunluluğunu getirmiştir.

ix. Tam Açıklama Kavramı

Tam açıklama kavramı; mali tabloların, bu tablolardan yararlanacak kişi ve kuruluşların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olmasını ifade eder.

Mali tablolarda finansal bilgilerin tam olarak açıklanması yanında, mali tablo kalemleri kapsamında yer almayan ancak alınan kararları etkileyebilecek, gerçekleşmesi muhtemel olaylara da yer verilmesi bu kavramın gereğidir.

Muhasebe bilgilerinin ilgililerine mali tablolar aracılığıyla sunulması nedeniyle mali tablolarda açıklanmayan bilgilerinde karar verme durumunda bulunanlara açıklanması gerekir. Örneğin; raporda sadece borç miktarının yazılı olması işletmenin mali durumu hakkında yorum yapabilmesi için yeterli değildir. Bu borçların vadelerinin ve hangi para birimiyle ödeneceğinin de bilinmesi gerekir. Varsa, binalar üzerindeki, haciz, ipotek, sigorta v.s. uygulamalarının da açıklanması gerekir.

Tam açıklama kavramı bazen işletme yöneticileri tarafından tasarlanarak abartılabilir. Bu durum bilgi kullanıcılarının ayrıntıda boğulması sonucunu yaratarak bilgi açıklamayı değersizleştirebilir. Bu durumda ölçü önemlilik ve ilgililik kavramıdır. Yani; bilgi kullanıcılarının kararı ile ilgili olduğu kabul edilen ve açıklanmadığı takdirde karar vericinin kararını değiştireceği varsayılan bilgiler tam açıklama gereği mali tablolarda açıklanır.

Tam açıklama kavramının bir diğerk önemli boyutu bilgilerin açıklanma biçimidir. Biçim bilginin kullanım değerini olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Genel olarak mali tablolarda rakamsal olarak açıklanmayan fakat rakamsal bilgilerin anlaşılması için gerekli olan bilgileri açıklama biçimi dipnotlardır. Mali tablo dipnotları günümüzde standart hale getirilmektedir. Bu durum olumlu bir gelişmedir. Tam açıklama kavramının anlam ve önemini kavramak için halka açık bir işletmenin herhangi bir yılına ait faaliyet raporunu inceleyebilirsiniz.

x. İhtiyatlılık Kavramı

Bu kavram muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin göz önüne alınması gereğini ifade eder. Bu kavramın sonucu olarak, işletmeler, muhtemel giderleri ve zararları için karşılık ayırırlar, muhtemel gelirler ve karları için ise gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Ancak bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılıklar ayrılmasına gerekçe oluşturmaz.

Bu kavram, karda gerçekleşmeyi, zararda ise gerçekleşme ihtimalinin varlığını, işletme için yükümlülük taşıyan türlü unsurların saptanması ve kayda geçirilmesini arayan niteliktedir. Bu itibarla da işletmenin gelecekteki belirsizlikten koruyan hüviyeti ağır basmaktadır.

Örnek; çalışma döneminin sonucunu saptarken o döneme ilişkin olarak gelecek dönemde ödenmesi olasılığı güçlenmiş olan bir tazminat için karşılık ayrılması bu kavram gereğidir..

xi. Önemlilik Kavramı

Önemlilik kavramı,, bir hesap kalemi veya mali bir olayın nisbi ağırlık ve değerinin, mali tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade eder.

Önemli hesap kalemleri, finansal olaylar ve diğer hususların mali tablolarda yer alması zorunludur.

Önemlilik kavramı, Türk hukukunda sermaye piyasasının gelişmesiyle gündeme gelen kamuoyunu aydınlatma ilkesi çerçevesinde girmiştir.

xii. Özün Önceliği Kavramı

Özün önceliği kavramı işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlemelerin yapılmasında biçimlerinden çok özlerinin esas alınması gereğini ifade eder.

Genel olarak işlemlerin biçimleri ile özleri paralel olmakla birlikte, bazı durumlarda farklılıklar ortaya çıkabilir, bu durumda özün biçime önceliği esastır.

Bu kavram muhasebe bilgilerinin yansıtılmasında gerçek durumun saptanması bakımından geçerlidir.

